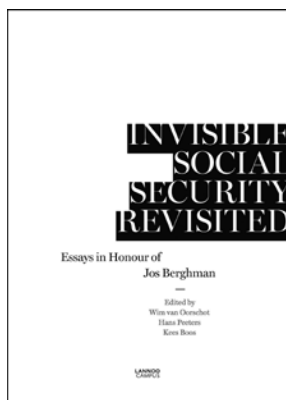

UITGELEZEN

Invisible Social Security Revisited

Essays in Honour of Jos Berghman

Hans Peeters, Wim van Oorschot, Kees Boos (eds.)

LannooCampus, Tielt, 2014

Invisible Social Security Revisited. Essays in Honour of Jos Berghman is een verzameling essays over sociale bescherming bijeen gepend door bevriende academici en gepubliceerd ter ere van het emeritaat van professor Jos Berghman. Een bespreking van dit werk kan niet anders dan aanvangen met wat in het boek eigenlijk een droevig *post scriptum* zou moeten zijn. Aan de vooravond van zijn emeritaatsviering is Jos Berghman immers onverwacht overleden. In normale omstandigheden is het lezen van zo'n *liber amicoricum* een welhaast opbeurende ervaring; nu voelt het alsof je bij de notaris zit die het testament van een dierbare voorleest.

Hoewel Berghmans overlijden als een schaduw over het boek blijft hangen, blijft het lezen ervan een inspirerende ervaring. Als onderzoeker krijg je weer zin om nieuwe horizonten in het domein van de sociale bescherming te verkennen, of om oude studiegebieden te herontdekken. En naarmate het lezen vordert wordt de omvang van de erfenis pas écht duidelijk. In België genoot Berghman vooral bekendheid als pensioenspecialist (in die hoedanigheid was hij onder meer lid van de pensioencommissie en auteur van de pensioenatlas) maar dit boek toont dat zijn inzichten veel verder reikten dan pensioenen alleen. Het boek is opgebouwd

rond zes thema's waar hij zich in zijn carrière mee bezig heeft gehouden en waarop hij als onderzoeker zijn stempel heeft gedrukt: het intergenerationele perspectief op sociale zekerheid, preventie en activering, de gelaagdheid van sociale zekerheidssystemen (denk aan de rol van Europa), armoede en uitsluiting, pensioen, en methoden in het sociaal beleidsonderzoek. Voor elk van deze thema's werden academici met nationaal en internationaal gezag aangezocht om hoofdstukken te schrijven over de huidige stand van zaken in het academische onderzoek, voortbouwend op het werk van Berghman.

Ik zou het boek en de auteurs oneer aandoen door alle hoofdstukken oppervlakkig te bespreken, dus ik haal er twee thema's uit die van in het begin centraal stonden in het werk van Berghman en die vandaag de dag nog steeds, of misschien zelfs nog meer dan toen, relevant zijn.

Centraal in het boek staat de rede 'De onzichtbare sociale zekerheid' uit 1986, vertaald naar het Engels, waarin hij de nadruk legde op die elementen van de sociale zekerheid die vaak onderbelicht blijven in het publieke discours maar ook in het academische onderzoek. Klassiek voorbeeld is dat het pensioendebat zich toespitst op de betaalbaarheid van de wettelijke pensioenen, terwijl het belang van de tweede pensioenpijler van langzaam toeneemt. Deze pijler is arbeidsgebonden en blijft al te vaak onder de radar van het publieke debat. Meer algemeen is het concept van de onzichtbare sociale zekerheid zeer inzichtelijk omdat het een brede kijk op sociale bescherming toelaat. Vandaag wordt sociale zekerheid in het publieke discours vaak vernauwd tot het geven van uitkeringen, en de daaruit vloeiende vraag wie dat dan moet betalen. Berghman daarentegen had

een erg brede kijk op de welvaartsstaat die meerdere functies heeft (niet alleen het vergoeden van sociale risico's, maar ook preventie) en waarbinnen een brede waaier aan beleidsinstrumenten zoals belastingen, tewerkstelling en onderwijs een plaats krijgen.

De focus op preventie is een tweede belangrijk inzicht van Berghman dat nu centraal staat in alle ontwikkelde welvaartsstaten, eerst onder de noemer van de actieve welvaartsstaat, vandaag bekend als de sociale investeringsstaat. Sociale bescherming draait niet alleen rond het compenseren van inkomensverlies bij het voorkomen van een sociaal risico zoals werkloosheid, meende Berghman, maar sociale bescherming gaat ook om preventie en investeren in mensen zodat de sociale risico's kunnen worden vermeden. Dat is exact hoe sociaal beleid in de sociale investeringsstaat wordt geconcipieerd: investeren in mensen door middel van onderwijs en activering zal hen in staat stellen zelf hun een plaats op de arbeidsmarkt in te nemen, waardoor er ten langste minder nood zal zijn aan curatieve maatregelen zoals uitkeringen. Het is echter zeer de vraag

of Berghman de allesomvattende aandacht voor tewerkstelling en investeringen in *human capital* zou hebben toegejuicht. Doorheen zijn carrière had hij veel aandacht voor de subjectieve beleving van armoede en uitsluiting en de daarbij horende vraag welk sociaal model burgers een gevoel van zekerheid kon garanderen. De sociale investeringsstaat wordt vandaag al te vaak gekenmerkt door een eenzijdige focus op activering die samengaat met een toenemende verharding van het sociaal beleid ('voor wat, hoort wat'). Bijgevolg wordt er minder ingezet op adequate inkomensbescherming voor wie activering en preventieve investeringen niet onmiddellijk soelaas lijken te bieden. Gegeven de huidige armoedecijfers lijkt dit model niet de beste garantie op een 'leven in zekerheid'.

Het boek is academisch en dus bijna per definitie ongeschikt voor een groot publiek (ik denk bijvoorbeeld aan de methodologische hoofdstukken die niet zo makkelijk te behappen zijn), maar tegelijkertijd is het een erg waardevol werk. Niet alleen omdat het de omvangrijke nalatenschap van Berghman en diens impact op het academische werk rond sociale

bescherming illustreert, maar ook en vooral omdat het boek ons toelaat lessen te trekken uit het verleden als inspiratie voor wat nog komen moet. Het is duidelijk dat de welvaartsstaat in het algemeen en de sociale zekerheid in het

bijzonder voor belangrijke uitdagingen staan die onvermijdelijk zullen leiden tot een hertekening van het huidige sociaal beleidskader. De hamvraag zal zijn hoe we er als samenleving in de toekomst nog zullen in slagen om wel-

vaart en welzijn voor iedere burger te blijven garanderen. Bij deze queeste zullen de inzichten van Jos Berghman altijd een inspirerende gids blijven.

Wim Van Lancker